

Theologiae Moralis Super Decalogum Seu Decem Dei Praecepta Pars ...

Tractatus I. Prooemialis De Principiis communibus Doctrinae Moralis,
Conscientia, Actu Humano, Et Peccato In Genere

Sporer, Patricius

Salisburgi, 1713

Sectio II. De Conscientia Recta, & Erronea.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-59488](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-59488)

quid agendum vel omittendum solum ad melius esse, seu ut magis conveniens ad honestatem vel salutem: ut *Cœlibatum servandum &c.* Conscientia permittens dicitur, quæ solum dicit aliquid hic & nunc esse licitum: v. g. mihi hodie ob iter, vel labores licere solvere jejunium, &c. Conscientia denique etiam dividi solet in bonam & malam & dupliciter intelligi potest. I. *Habitualiter*, in ordine ad actus præteritos vel futuros. Sic enim bonæ conscientia dicitur, qui sibi conscius est rectè factorum, ac habituatus ad rectè faciendâ: contrario dicitur quis conscientia malæ. II. *Actualiter*, conscientia bona dicitur, quæ quoad fieri potest, secundum rectam rationem & legem Deiformata hominem ad bonum dirigit & à malo revocat. Conscientia mala verò dicitur, quæ vel culpabili ignorantia vel malitia, malum sub ratione boni prosequendum inculcat: quò spectat etiam conscientia communiter dicta *perversa, caverrata, &c.* qualis solet esse Hæreticorum, malorum Juristarum, &c.

SECTIO II.

De Conscientia Recta, & Erronea.

SUMMARIUM.

10. Conscientia Recta, & Erronea definitio.
11. Quid dictamen verum speculativè, quid verum practicum.
12. Ratio ad Synteresin sæpè diversimodè subsunt, & applicat.
13. Ex qua nasci solet conscientia, recta, vel erronea.
14. Conscientia recta triplex gradus.
15. Non tantum recta, sed & erronea indivisibilis obligat.
16. Pro tempore, quo agendum dicitur.

Sect. II. De Conscientia recta, & erronea. 15

17. *Sub peccato, pro ratione dictaminis, mortali, vel veniali*
18. *Ac etiam erronea invincibilis actum bonum efficit.*
19. *Contra quod solvuntur objectiones.*
20. *Qualiter de malo erroneè invincibiliter facto delectari liceat.*
21. *Conscientia erronea vincibilis ad sui sequelam non obligat positivè.*
22. *Bene autem negativè ad non faciendum contrarium, quamdiu durat.*
23. *Et actum se sequentem formaliter malum reddit.*
24. *Perplexitatem tamen vel necessitatem peccandi non causat.*
25. *Subditus preceptum rectum Superioris, erroneè illicitum putans, id observare debet.*
26. *Confessarius Pœnitentem circa essentialè aliquid erroneum sub mortali monere tenetur.*
27. *Tam, in materia contra se,*
28. *Quàm in materia pro se, per se loquendo.*
29. *Præsertim quoad actus merè futuros, re adhuc integrâ.*
30. *Secus re non amplius integrâ: casus difficilis.*

ASSERTIO II.

Conscientia Recta est, qua ex principiis veris & certis cognitis & rectè applicatis judicat in particulari aliquid agendum, vel fugiendum: Erronea verò, qua ex principiis falsis, vel falso applicatis, creditis tamen pro veris judicat aliquid agendum, ut bonum, vel fugiendum ut malum, cum reverà non sit. Hæcque duplex: Una invincibilis & inculpabilis, cujus error morali studio vincit seu deponi non potuit; ideòque adhuc practice vera est. Altera vincibilis & culpabilis, cujus error morali adhibitâ diligentia deponi posset, ideòque etiam practice falsa est & erronea. Communis doctrina. *Explico.* §. I.

§. I.

XI **J**udicia seu dictamina intellectus possunt esse vera vel falsa dupliciter: *speculativè & practicè*, Judicium verum *speculativè* dicitur, quod est conforme, falsum verò, quod est difforme suo objecto, quod nimirum ita enunciat vel dicit agendum, sicut reverà res se habet, aut aliter, quam res se habeat juxta tritum illud: *Ex eo, quod res est, vel non est, dicitur propositio vera vel falsa.* Judicium verum *practicè* est, quod est conforme rectæ rationi *practicæ*, formatum scilicet ex motivo rationabili ac prudenti, juxta conditionem personæ operantis. Judicium verò falsum *practicè* est, quod est difforme rectæ rationi *practicæ*, formatum scilicet sine sufficienti ac rationabili motivo, secundum conditionem operantis. Atque in judiciis *practicis* dirigentibus operationes humanas omnino sufficit veritas *practica*. Neque enim divina bonitas vel ratio patitur hominē obligari ad veritatem *speculativam* circa actiones singulares, ob earum innumeras circumstantias, tam difficulter assequendam. Ideoque quoties intellectus adhibitâ debitâ diligentia ex aliquo rationabili motivo prudenter judicat quidpiam hic & nunc in his circumstantiis, esse bonum, vel licitum, etsi reverà non ita sit, illud judicium seu dictamen *practicè* erit verum: e contra, cum sine debita diligentia, & rationabili motivo imprudenter judicat, judicium *practicè* erit falsum, esto etiam res ipsa ita se habeat. Et hinc discernenda conscientia erronea vincibilis & invincibilis, ut mox intelliges amplius.

§. II.

§. II.

In conscientia discursivè formanda, modo explicato num. 4. & 7. Synteresis quidem majorem semper ponit veram, utpote principium practicum universale, quod non potest esse falsum. At verò, quia ratio humana fallibilis principium illud aliquando quidem verè applicat, verum subsumendo & concludendo; aliquando verò male applicat, falsum subsumendo & concludendo, hinc nascitur conscientia recta, & erronea. Exemplo id intelliges. Synteresis rectissimè dicitur: *Quidquid Deus præcipit, hoc faciendum est.* Jam I. subsumit rectè Ratio: *At Deus præcipit parentes honorare, non furari: modò ergo hos meos parentes honorare, hanc rem non auferre debeo, &c.* Rectissima conscientia: quia Ratio principium rectè applicat subsumendo & concludendo. II. Subsumat Ratio: *Atqui Deus præcipit, diliges amicum tuum; Ergo amicos tantum diligere, hunc verò inimicum meum odio habere debeo.* Econtra est conscientia: quia Ratio verissimum principium male applicat, falsum subsumendo. III. Iterum subsumat Ratio: *Deus præcipit elemosynas dare, maleficum occidere, Superiori obedire.* Ergo cum non habeam, furari debeo, ut dem huic pauperi: hunc maleficum propria auctoritate mactare: jubente Superiore mentiri vel pejerare debeo. Conscientia iterum est erronea: Quia Ratio, etsi verum subsumat, tamè falsò applicat, nimirum extendendo in conclusione. Subsumpta enim vera sunt cum limitatione: DEUS præcipit elemosynas dare, sed

de proprio: maleficum occidere, sed *authoritate publicâ*: Superiori obedire, sed *in licitis tantum*. Vides hic qualiter ex eodem vero principio, pro diversa applicatione; sequatur conscientia modo recta, & vera, modo erronea & falsa. Sed adverte ulterius.

§. III.

13] Illa porro applicatio principii ad conclusionem practicam I. potest aliquando esse vera & speculative, & practicè; & tunc emergeret conscientia simpliciter *vera & recta*. Talis fuit conscientia Jacob petentis ingredi ad sponsam suam Rachel *Genes. 29*: veluti ratiocinantis: *Honestum & justum est ingredi ad sponsam & uxorem suam propriam*. Principium verissimum. Sed Rachel hæc est *uxor mea propria, desponsata septennali seruitio jam absoluto*. Applicatio etiam verissima, & speculative, quia conformis suo objecto; & practicè, quia conformis rectæ rationi, fundatâ scilicet rationabili & liquido motivo contractus legitime facti. Ergo rectissimâ conscientia infert Jacob: *Honestum & justum est ingredi ad hanc, dicentis: Da mihi Rachel uxorem meam, pro qua seruiui tibi*. Applicatio illa potest esse speculative, quæ quidem falsa, practicè tamen vera, & tunc similis sequetur conscientia, dicta *erronea in vincibilis*. Talis fuit conscientia ejusdem Jacob *ibid.* ingredientis ad Liam loco Rachelis suppositam sororo Laban, ac ita fortè ratiocinantis: *Justum est ingredi ad suam*. Principium verum: Atqui hæc est *mea uxor*: applicatio hæc, seu minor, est non

spe-

speculativè falsa, quia difformis suo objecto, practice tamè vera fuit, quia ex sufficienti & rationabili motivo sic judicavit, & secundum rectam rationem nec debuit, nec potuit judicare aliter. Non enim debebat, nec licitè poterat, sine causa de proximo suo, præsertim consanguineo & socero Labano judicare vel suspicari malam fidem & fraudem in re tam gravi. Ergo, licet speculativè falsa & erronea, practice tamen omninò verà, conclusione & conscientià intulit Jacob: *Licet mihi ingredi ad hanc.* Et dicitur hæc conscientia erronea, invincibilis & inculpabilis: quia error ille speculativus, eo ipso, quia ex rationabili motivo processit, ut rectà ratione aliter judicari non possit vel debeat, censetur morali studio, non posse vinci vel deponi, nec consequenter culpabilis. III. Denique applicatio illa potest esse etiam practice falsa, & nascetur conscientia erronea vincibilis, si qualis potuisset esse conscientia Jacob ingredientis ad Liã, si à viro gravi & fide digno de fraude præmonitus, aut ipse fraudulentiam soceri sæpiùs expertus fuisset, & tamen sine alia adhibita diligentia inquirendæ veritatis ad Liam intrasset: Esto enim verum principium: *Iustum est ingredi ad suam,* at applicatio: *Hec est mea:* falsa fuisset, non tantum speculativè, quia difformis suo objecto, sed etiam practice, quia difformis rectæ rationi practicæ: quia sine sufficienti rationabili motivo ta judicasset, si habitâ probabili suspicione fraudulentiæ, aliam diligentiam cognoscendi veritatem non adhibuisset: Consequenter conscientia specu-

lativè & practice falsâ & erroneâ ad Liam intrâ
set, & peccâset. Et dicitur talis conscientia *vincibilis & culpabilis*: quia eo ipso, quo absque sufficienti motivo sine debita diligentia inquirendam veritatem erratur, censetur error morali studio vinci ac deponi potuisse, adeoque culpâ non vacare in re, quam scire debemus: Ut si die jejunii dubitans de præcepto, absque alia inquisitione tibi persuadeas, *non esse jejunium, licere vesci carnibus &c.* Conscientia erronea vincibilis & culpabilis esset, nec excusaret à transgressionis peccato: ut infra audies. Jam utique capis definitiones datæ conscientie *rectæ, & erroneæ, & invincibilis & vincibilis.*

§. V.

14 **C**onscientie rectæ triplex velut gradus est, prout tres triplicis generis principia certa & infallibilia practica, ex quibus procedere debet. Conscientia recta *primi gradus ac naturalis* dicitur est, quæ formatur ex principiis legis naturalis: *g. mihi non esse furandum: Quia, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Unde sicut ipsa lex naturalis, ita hæc inde evidenter deducta conscientia omnibus communis est, nec unquam extinguitur: juxta illud Apost. Rom. 2. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt. Qui ostendunt ejusmodi opus legis scripturæ in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientie ipsorum.* Conscientia recta *secundi gradus* est, quæ formatur ex principiis Legis divinæ positivæ per S. Scripturam vel traditionem infusa

libilem propositis intellectui: quæ quidem sicut contingit ignorari vel variis opinionibus involvi (unde tot hæreses & opiniones etiam in rebus fidei & morum) ideo conscientia inde deducta varia & etiam erronea invincibilis esse potest. Conscientia recta *tertii gradus* est, quæ formatur ex legibus positivis humanis Ecclesiasticis vel Politicis: quæ principia sicut eatenus solum infallibilia sunt, quatenus Legi divinæ conformia apparent, ita conscientia inde deducta eatenus tantum certitudinem trahit: ideoque multò magis exposita est errori. Conscientiæ denique erroneæ gradus vel principia non possunt assignari, cum contingat infinitis modis errari, Causas lege apud S. Antonin. p. 1. Tit. 9. c. 12. P. Marchant. hîc, Nunc verò utriusque conscientiæ obligatio explicanda venit.

ASSERTIO III.

Conscientia non tantum recta, sed etiam erronea invincibilis tempore, quo durat & agendum dicitur actu vel virtute, obligat ad sui sequentia sub peccato, pro ratione dictaminis, mortali vel veniali, actum verò conformatum honestum, seu moraliter bonum efficit. Hæc, quoad conscientiam rectam, est omnium extra controversiam. Et quoad erroneam est communis DD, D. Thom. 1. 2. q. 19. a. 5. D. Bonavent. in 2. d. 39. a. 1. q. 4. Azor. l. 2. c. 8. q. 3. Sanchez l. 1. Moral. c. 11. n. 1. Vasq. disp. 59. c. 2. qui cum aliis merito etiam cenlet esse de fide.

B 3

§. I.

§. I.

15 **C**onscientia non tantum recta, sed etiam erronea invincibilis præcipiens, vel prohibens obligat ad sui sequelam sub peccato. Id perspicue docet Apostolus Rom. 14. ubi cum docuisset in Lege Christiana nullum cibum esse immundum; nihilominus asserit, Judæos convertos, qui ex conscientia erronea putant, cibos Gentilium esse immundos ac vetitos, verè peccare, si comedant. Scio, inquit, & confido in Domino Jesu, quia nihil commune est per ipsum, nisi ei, qui existimat quid commune esse, illi commune est. Hoc est prophænum, immundum, &c. & paulò post: Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est: Quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est. Hoc est: peccat, quia non agit secundum fidem seu credulitatem ac dictamen, licet erroneum, conscientie suæ. Similia habet I. Corinth. 8. de Idolothytis. Unde c. litteras. De restit. spoliat. dicit Innocent. III. Quidquid fit contra conscientiam, edificat ad gehennam. Lege D. Bernardum l. de præcepto & dispensatione. Ratio manifesta est: Quia ipsum dictamen conscientie proponens voluntati aliquid, ut lege præceptum vel prohibitum, bonum vel malum, ficitum vel illicitum, est immediata & intrinseca lex & regula voluntatis in operando, seu actionum humanarum; atque adeò omnis lex præcipiens vel prohibens aliquid obligat sub peccato præcisè quatenus proponitur voluntati per dictamen intellectus saltem practice verum: ergo non tantum conscientia re-
cta,

cia, sed etiam erronea invincibilis, practicè verè dictans aliquid esse præceptum vel prohibitum, &c. obligat voluntatem ad sui sequelam sub peccato, ut contrafaciens, v. g. erroneè putans hodie esse diem festum, & Sacrum omittens &c. vere peccet.

§. II.

Conscientia etiam erronea obligat pro tempore, *re, quo agendum dicitur.* Nam sicut alia lex affirmativa, ita etiam conscientia recta vel erronea præcipiens aliquid, obligat non pro semper, sed pro certo tempore, quo agendum dicitur: ut si Judæus convertus erroneè credat, si debere filiū circumcidere, obligabitur solum statâ die octavâ, non aliàs. Et sicut alia lex negativa: ita etiam conscientia erronea prohibens aliquid obligat & semper, & pro semper: ut si quis credat, esse illicitum vesci porcina tenebitur semper abstinere. Itaque *quamdiu durat, & dicitur actu, vel virtute.* quòd si enim ea conscientia erronea aut omninò deposita sit, & error correctus per oppositum rectum judicium; aut etiam si habitualiter maneat, attamen hic & nunc actu vel virtute non dicitur, sed quis planè immemor suæ prioris opinionis, oppositum agat, utique prior conscientia erronea non amplius obligabit: neque actus contrarius poterit esse contrariorem conscientiam factus. Accedit, quòd homo immemor prioris conscientia erroneæ operans ordinariè habebit judicium contrarium, nimirum aliquid non esse illicitum: cui actui tunc actionem conformare debet, & nullo modo opinioni priori, cujus ne recordatur quidem.

§. III.

17 **C**onscientia omnis obligat sub peccato, *pro ratione dictaminis, mortali, vel veniali.* Ut si conscientia seu vera, seu erronea dicet, aliquid esse præceptum vel prohibitum sub mortali, transgressio voluntaria erit peccatum mortale: si sub veniali tantum, veniale. Sin autem de his dubitet, transgressio adhuc erit mortalis, juxta dicendum de infrà c. 4. *De Conscientia Dubia.* At hic difficultas est: Quid si conscientia seu recta seu erronea generatim, confuse, & indistincte dicet, aliquid esse malum seu peccatum; v. g. mentiri, jurare &c. nihil cogitando de mortali vel veniali, gravi vel levi culpâ, & sic tamen operans quomodo peccabit, mortaliter, an venialiter tantum? Mortaliter peccare affirmant Doctores communius, Sanchez l. 1. *Moral. c. 11. n. 16.* Azorius, Saurus, Reginaldus, alii cum Bonacina *disp. 2. de peccat. q. 4. punct. 6.* Franciscus Bardi *discept. 3. de Conf. c. 8.* Eò quòd talis adhuc censeatur se exponere periculo peccandi mortaliter, ideòque mortaliter peccet. *Deinde* quandocunque intellectus apprehendit, vel judicat practice aliquid esse malum vel peccatum, semper ponitur in voluntate obligatio inquirendi, an malitia ista sit gravis vel non: ergo si absque illo prævio examine operetur malum illud propositum, cujus gravitatem non agnoscit, imprudenter agit, & periculo graviter peccandi se exponens hoc ipso peccant mortaliter. At contra talem venialiter tantum peccare sentiunt Navarrus *Man. pralud. 9.* Cajet. Lopez. Valent.

lent. alii apud Salas *hic tract. 8. disp. an. sect. 3.* qui probabilem censet: Eò quòd tota ratio mali seu peccati reperiatur etiam in peccato veniali: Ergo voluntas amplectens simpliciter malum seu peccatum ut sic nullà cognitã notabili gravitate, non debet censeri velle peccare graviter, sed leviter tantum. Neque censeri debet se exponere periculo peccandi mortaliter, quia, ut supponitur, nullum hic tale periculum agnoscitur. Utraque Sententia probabilis, imò vera est cum distinctione, ut bene resolvit Thom. Tamburinus *l. 1. in Decal. c. 1. §. 3. num. ; 2.* Njm. Doctiores quidem eo statu debere censeri peccare pro ratione materiæ mortaliter, ut *si tali statu, mentiantur cum juramento,* vel venialiter, ut *si mentiantur simpliciter.* Hi enim agnoscunt obligationem illam inquirendi gravitatem mali operandi, atque adeò præsumuntur cognoscere saltem virtualiter, & consequenter velle objectum peccaminosum in ea gravitate, quæ revera est; adeoque peccare pro ratione materiæ gravis vel levis, mortaliter, vel venialiter: At verò homines rudes, simplices, indoctos eo statu solum venialiter delinquere, probabilissimum est, cum enim ii distinguere nesciant, nec consequenter advertant obligationem inquirendi, utrum malum apprehensum mortale vel grave sit, an verò veniale & leve, censendi sunt velle solum rationem imperfectam & abstractam malitiæ, qualis etiam reperitur in peccato veniali: ideoque solum peccare venialiter. Idque etiam posse contingere Doctioribus eo statu, quando gravitatẽ mali genera-

tim propositi inculpate non advertunt, non dubito cum Tambur. *cit. num. 32. in fine*: Quia etiam sapiens non semper sapit.

§. IV.

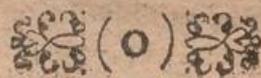
18 **C**onscientia non tantum recta, sed etiam erronea invincibilis actum sibi conformem honestum, seu moraliter bonum efficit. Communis DD. apud Fran. Bardi. *De Consc. Discept. 3. c. 3.* Ratio est: Quia actus humanus sumit suam specificationem, adeoque honestatem, seu bonitatem & malitiam moralem ab objecto, non secundum se, prout est a parte rei, sed ut proposito seu representato ab intellectu per dictamen rectae rationis, si non speculative, saltem practice verum: cum enim voluntas potentia caeca, non possit tendere in objectum, nisi ut propositum ab intellectu, intellectus autem noster pro hoc statu difficulter cognoscat singularia, praesertim practica, ob eorum diversissimas circumstantias, nec ratio, nec bonitas divina permittit voluntatem inhoneste operando dependere ab objectis prout sunt in se, sed prout rationabiliter proponuntur ab intellectu: atqui etiam conscientia erronea invincibilis practice verè proponit aliquid esse bonum honestum, v.g. *mentiendum officiose pro servanda vita proximi; furandum ditiori, ut des egenti, &c.* ergo voluntas in sua operatione sequens conscientiam etiam erroneam invincibilem efficit actum honestum seu bonum moraliter, illius nimirum virtutis, cujus esse rationabiliter putantur: adeoque tunc mentiri, vel furari erit verus actus moralis

lis misericordiae vel charitatis, & tunc etiam meritorius: sicut e contra, non sequens vel contra faciens efficit actum peccaminosum, contra illam virtutem. Ex dictis bene intellectis facile solves ea, quorum possunt fieri

OBJECTIONES.

I. **M**alum non potest praecipere vel obligare hominem: sed id quod conscientia erronea dicitur, v. g. *mentiri ad liberandum hominem, &c.* est verè in re, & intrinsecè malum: ergo illa conscientia non potest praecipere vel obligare hominem. II. Sequeretur hominem tunc à DEO obligari ad aliquid verè coram se & intrinsecè malum: consequens est absurdum: ergo. III. Praeceptum Judicis superioris: sed conscientia est velut Judex inferior: Deus autem lege sua recta dictans est Judex superior: ergo conscientia erronea non potest obligare tali casu. IV. Si quis ex conscientia erronea judicaret amorem DEI super omnia esse illicitum, talis contra conscientiam suam agendo, & amando DEum super omnia, utique non peccaret, cum amor Dei super omnia essentialiter excludat peccatum: ergo aliquando conscientia erronea non obligat, Resp. ad I. Distinguendo M. Malum formaliter ut malum, scil. practice propositum voluntati in ratione mali, non potest praecipere, vel obligare hominem: concedo M. Malum materialiter tantum, quando formaliter & practice proponitur voluntati sub ratione boni,
non

non potest præcipi, vel obligare hominem: nego Majorem, & consequentiam. Ad H. Etiam distinguo sequelam M. Sequeretur hominem a Deo obligari ad malum per se, & quando proponitur ut malum: nego seq. M. Per accidens tantum ratione conscientiae erronee invincibilis prudenter proponentis illud ut bonum: concedo seq. M. & nego absurditatem propter rationem paulo ante dictam num. 18. Ad III, Iterum distinguo Majorem. Præceptum Judicis inferioris non potest obligare contra præceptum superioris, quando constat præceptum contrarium Judicis superioris, concedo M. Quando præceptum contrarium superioris ignoratur, & idem cum præcepto inferioris invincibiliter putatur, ut in proposito: Nego M, & consequentiam. Ad IV. nega suppositum: posse nimirum pari errorem invincibilem, quo homo judicet amorem DEI super omnia esse illicitum. Quid enim lumine naturæ evidentius, quam summum Bonum super omnia esse amandum? Et gratis admissio tali errore invincibili: dic, eo stante, hominem non posse amare DEUM super omnia propter ipsam rationem in objectione allegatam. Amaret enim DEUM super omnia, & non amaret, quia agit aliquid DEO Displicens seu illicitum.

Quaestio incidens.

*Ergone licebit postea delectari de tali opere
intrinsecè malo: v.g. perjurio, homici-
dio, adulterio, tamen ex conscientia er-
ronea invincibili bene factò?*

Certum est, licere, quamdiu durat conscientia²⁰
erronea invincibilis dictans fuisse bonum.
At postquam, deposito errore, cognovisti, actum
fuisse intrinsecè malum, ita distinguendum est.
De tali actu præterito, materialiter sumpto se-
cundum se, prout in se est, & jam cognoscitur
esse intrinsecè malus, postea delectari, est pecca-
tum mortale ejusdè speciei cum ipso actu, quem-
admodum de pollutione in somniis inculpate ha-
bita secundum se delectari mortale est secundum
omnes: Objectum enim simpliciter malum est.
At verò de tali actu præterito formaliter, quatenus
nimirum ita ex errore invincibili bene factus, &
non cum cognita malitia male peractus est, po-
stea delectari, non solum licitum, sed etiam san-
ctum est. Objectum enim honestum est. Perinde
enim est ac delectari & sibi complacere; quòd ta-
li actu non peccaverit. Sed hæc infra ex profes-
so disces c. 6. de Peccatis.

ASSERTIO IV.

Conscientia erronea vincibilis, non obligat
positive ad sui sequelam, sed negative tantum
ad non agendum contrarium, quamdiu durat.
Communis doctrina cum D. Thom: supra q. 19:
a. 6.

§. I.

21 **N**on obligat positivè ad sui sequelam. Ratio est: Quia nulla potest esse obligatio ad malum formaliter: sed actus factus ex conscientia erronea vincibili, culpabiliter dictante bonum, quod reverà malum est, & ipse formaliter malus est, & indirectè saltè voluntariùs in sua causa, scilicet errore vincibili: Eo ipso enim, quod, cum potuisses & debuisses vincere errorem inquirendo veritatem, culpabiliter neglexisti, sicut indirectè saltè voluisti ipsum errorem, ac voluntariè malum pro bono habuisti: ita operando censeris indirectè saltè voluisse ipsum malum voluntariè ignotatum: Ergo conscientia erronea vincibilis non potest obligare positivè ad sui sequelam, quin potiùs actum sequentem formaliter malum efficit.

§. II.

22 **O**bligat negativè ad non faciendū contrarium, quamdiu durat: Ratio est: Quia nunquā licet agere id, quod actu proponitur esse malum: Sed conscientia erronea etiam vincibilis, falso licet, dictans aliquid esse agendum ut bonum debitum, v. g. *peierandum ad liberandum hominem*: hoc ipso dictat ejus oppositum, utpote, *volle peierare ad liberandum hominem*, esse malum contra misericordiam vel charitatem: Ergo conscientia erronea vincibilis, quamdiu durat & dictat, obligat negativè ad non faciendum oppositum: idq; pro ratione dictaminis, ut supra n. 17. De conscientia erronea invincibili explicatū est.

§. III.

§. III.

Conscientia ergo erronea vincibilis & actum
se sequentem, & actum contrarium formaliter
malum efficit, ut si ve agas secundum, si ve con-
tra conscientiam, semper pecces, ut in exemplo
posito; si ve pejeres, si ve pejerare nolis, semper
graviter peccabis. Si enim falsum jures, peccabis
peccato perjurii, a quo te, saltem in toto, non
excusat error vincibilis: Sin autem falso jurare
nolis ad liberandum hominem, peccabis contra
conscientiam actu dictantem non jurare esse ma-
lum contra misericordiam vel charitatem. Et qui-
dem, caeteris paribus, gravius peccatum erit age-
re contra, quam secundum conscientiam culpa-
te erroneam; Quia, caeteris paribus, gravius
peccatum est, quod fit ex scientia, quam quod fit
ex ignorantia etiam culpabili, quae, saltem non
affectata, semper minuit voluntarium, & conse-
quenter peccatum: atqui illud, quod fit secun-
dum conscientiam erroneam vincibilem, fit ex
ignorantia actuali etsi culpabili: Quod vero fit
contra illam, fit ex scientia seu actuali dictamine,
malum esse illud: Ergo hoc, illo gravius est, *ca-
eteris paribus*. Quia vero in casu singulari raro
sunt caetera paria, ideo attendenda erit quantitas
materiae, & inde judicandum majus vel minus pec-
catum: v.g. Si conscientia erronea dictat officio-
se mentiendum esse pro servanda vita hominis,
pravius erit utique non mentiri, quam mentiri: si
vero dictet etiam pejerandum esse, gravius erit falso
jurare contra virtutem Religionis, quam non
jurare

jurare solum contra misericordiam actu præteritam, sed falso. Sanchez *l. 1. mor. c. 11*: Vasq. Azor. alii multi apud Franc. Bardi: *Discept. 3. c. 5.*

§. IV.

24 **C**onscientia tamen erronea vincibilis non causat perplexitatem, seu necessitatem peccandi, ut quidquid homo agat, vel omittat, necessario peccet, absolute & simpliciter, sed solum secundum quid, & ex suppositione talis conscientie erroneæ, quamdiu durat: quam, quia potest, & debet deponere, ac corrigere & agere secundum rectam rationem, si culpabiliter retineat, nil mirum, stante uno absurdo sequi & alterum. At quid si homo non possit se expedire, sed perplexus manens invincibiliter utramque partem v.g. *mentiri & non mentiri pro liberatione hominis: sacrificare non jejunium, & non sacrificare propter scandalum. Negligere Sacrum ob servitium infirmi, & non negligere. &c.* putet esse peccatum? Respondetur aut eligendum esse, quod minus apparet peccatum aut si ne hoc quidem dijudicare possit, sed utrumque æqualiter & indistincte putet esse, peccatum eligat sive unum, sive alterum, non peccabit: Quia nemo necessitate peccat: necessario autem unam partem v. g. aut mentiri, aut non mentiri eligere debet. Nec refert, quod ipse se judicet peccare. Quia peccatum non consequitur ad iudicium intellectus, sed ad actum liberæ voluntatis: At in proposito deficit libertas sufficiens ad peccandum. Sanchez *cit. l. 1. mor. c. 11. n. 14.* alii communiter;

Quæ

Quaestio incidens.

Quid si Conscientia Erronea subditi putantis aliquid esse illicitum, concurrat cum præcepto Superioris idipsum rectè præcipientis?

Certum est, quando Conscientia subditi est Erronea invincibilis, eam plus obligare, quam præceptum contrarium quantumvis rectum cujuscunque Superioris. Ratio patet: Quia subditus tunc sequendo suum dictamen inculpate quidem erroneum, sed practice, ut supponitur, omninò verum, non peccat, quia prudenter sequitur immediatam regulam actionum humanarum: & consequenter obediendo contrario præcepto Superioris peccabit, quia agit contra immediatam regulam actionis humanæ, scilicet dictamen rationis prudenter conceptum, quo solo mediante omnis lex vel præceptum vim obligandi habet. Insuper, etiam quando conscientia subditi est erronea vincibilis, quamdiu actu dictat, adhuc intensivè plus obligat, quam præceptum Superioris contrarium: Quia adhuc est actualiter immediata regula actionis humanæ, sine qua & contra quam durantem nulla lex obligare potest. At contra extensivè plus obligat præceptum Superioris: Quia conscientia erronea subditi solum obligat ad unum, scilicet non agendum contra: At præceptum Superioris contrarium obligat ad duo: scilicet & ad deponendam ac corrigendam conscientiam erroneam culpabilem, & consequenter ad obediendum

25

præcepto contrario Superioris, ut bene cum aliis explicant Sanchez & Bardi. ll. cc. Quo sensu intelligendus D, Bonavent. n. 4. d. 39. a. 1. q. 1. absolute docens, amplius standum esse præcepto Prælati, quam propriæ conscientiæ. Intellige, si sit Errornea & vincibilis, &c. ut explicatum est. Exemplum hic consultò omitto, quia solent esse odiosa.

ASSERTIO. V.

Incidentalis.

Pœnitentem Conscientiâ Erroneâ in re gravi laborantem per se semper tenetur informare vel admonere Confessarius: Quodsi tamen prævideat informationem vel admonitionem obfuturam moraliter potius, quam profuturam, prudenter dissimulare potest, & debet. Communis doctrina apud Sanchez infra citandum.

Explicatio & Regula.

I.

26 **Q**uandocunque Pœnitens laborat conscientia quâvis erroneâ circa aliquid requiritum ad validam absolutionem à peccatis, v.g. si ignorantia vel errore vincibili vel invincibili putaret, non esse explicandas species vel numerum peccatorum, non requiri aliquem dolorem supernaturalem de peccatis commissis, aut propositum emendandi, vel restituendi injustè ablata, &c. Confessarius id advertens sub mortali tenetur eum instruere vel admonere, secundum omnes: Quia Confessarius, quantum est de se, gravissimè obligatur curare, ut validè & licitè administret Sacramentum. Eâdem ratione quoties.

Seç. II. De Conscientia recta, & erronea. 35

quotiescunque Confessarius advertit, Pœnitentem laborare conscientia erroneâ seu ignorantia vincibili & culpabili in materia peccati mortalis, tenetur eum informare: Quia talis esset in malo statu, & incapax absolutionis. Communis cum Scoto in 4. d. 18. q. 2. a. 4.

II.

Pœnitentem laborantem conscientia erroneâ, 27, in materia peccati contra se, utpote putantem esse peccatum, quod non est, aut esse peccatum mortale, quod solum est veniale, tenetur Confessarius informare de errore, adhibitâ tamen debitâ cautelâ, ne conscientias nimium laxet; Quia Confessarius ut spiritualis Doctor & Medicus, quantum est de se, tenetur Pœnitentem liberare à peccato: Sed qui putat se peccare, vel peccare mortaliter, cum re ipsâ non ita sit, ratione tamen dictaminis erronei, reverâ ita peccat, juxta dicta *num. 17. Ergo, &c. Sanchez l. 2. de Matrim. disp. 38. n. 4. Communis.*

III.

Pœnitentem conscientia erroneâ invincibili 28, laborantem in materia peccati pro se, putantem scilicet, aliquid esse licitum, quod non est: Aut non esse peccatum, quod reverâ est, per se quidem semper tenetur informare Confessarius, etiam quoad actus præteritos injustos, invalidos, &c. ob rationem *numero precedenti* allatam. *Nisi prævideat admonitionem suam moraliter obfuturam potius, quam profuturam: Seu gravius inde malum oriturum, de quocunque jure agatur. Ita*

versaliter Sanchez cit. l. 2. disp. 38. n. 6. 9. 11
Exempli gratiâ: Advertit Confessarius, Petrum
 contraxisse Matrimonium invalidum, sive juri
 humano, ut cum Consanguinea prioris conjugii
 intra quartum gradum; sive jure divino, v.g. prio-
 ri conjugee nondum mortuâ, &c. ex errore vel
 ignorantia invincibili & inculpatâ durante etiam
 num bonâ fide: Advertit autem nihilominus,
 ipsum informet, tamen conjugem putatitiam non
 derelicturum, continuò peccaturum, aut si derelin-
 quat, oritura gravissima scandala, alia incommoda
 ac difficultates præsertim circa proles jam susce-
 ptas. Et quamvis etiam dispensatio impetrari pos-
 set, attamen, crede mihi, magna est difficultas
 periculum in renovando novo consensu: Quid
 conjux nullitatem Matrimonii subodoratus denique
 consentire noller, ut nonnullibi contigit? &
 Eo casu & potest & tenetur Confessarius pruden-
 ter dimissulare, imò si opus sit, etiam obligatio-
 nem debiti docere. Sanchez *cit. num. 8.* Ratio est
 Quia ex duobus malis minus est eligendum. mi-
 nus autem malum est fornicari materialiter tan-
 tum in bona fide, quàm acceptâ informatione in-
 prudenti, formaliter peccare continuâ perplexitate
 te; aut alia graviora mala causare. At quid si peccator
 tens conscius sit nullitatis Matrimonii, atque in-
 cile apprehendat, se debitum exigere non posse
 invincibiliter tamen putet, se alteri exigenti debi-
 re reddere: Eâdem ratione, meo quidem judicio
 viris doctissimis firmato, tace, dissimula, præsertim
 si femina sit, quibus debitum negare valde diffi-

le, & periculosum est, donec interea impetratâ dispensatione eam de revalidando Matrimonii contractu instruas.

§. IV.

Poenitentem simili conscientia erronea invincibili laborantem quoad actus merè futuros, & re adhuc integrâ, Confessarius omninò tenetur informare de errore, etiamsi præverderet illum minimè pariturum, sed peccaturum. Accipe idem exemplum: Confessarius advertit Petrum velle ducere uxorem consanguineam in gradu dirimente, (idémque est, de quovis alio actu vel contractu illicito iniquo merè futuro) qui tamen ex errore invincibili ita se posse putat: defacto tamen nondum duxit, & liberè non ducere potest: teneris Confessarie informare, etsi credas non pariturum, sed gravissimè peccaturum. *P. Machant hic ex communi.* Ratio est: Quia Confessarius, ut spiritualis Pastor, Doctor, Medicus animarum, ex officio suo tenetur Poenitentem informare de erroribus conscientia, nisi subsit rationabilis causa dissimulandi: Atqui hinc nulla subsit rationabilis causa dissimulandi, sicut in casu priori: Ille enim, qui ex errore invincibili jam contraxit Matrimonium v. g. est in possessione bonæ fidei, & si informetur, constituitur in perplexitate & periculo, aut peccatorum, aut scandalorum, vel aliorum incommodorum ac difficultatum, quibus se moraliter extricare nequit, uti supponimus: Qui autem nondum contraxit, absolutè liber est, extra angustias & pericula præfata: Atque

que ad eò , sicut hic non habet causam non recedendi à suo errore , ita & Confessarius non habet causam dissimulandi suum officium , seu non informandi eum de errore suo , & consequenter factorum peccatorum causa per se , nullo modo erit Confessarii informatio , sed malitia libera Pœnitentis informati. At hic restat

Quæstio difficilis.

Quid agendum in simili quoad actus futurum re non amplius integrâ?

30 **C**Asum singularem proponit Doctissimus ille Tho. Sanchez. l. 2. d. *Matrim. disp. 40. n. 1.* *Accedit mulier mane fassura, & reperitur habere impedimentum dirimens, cujus detectio infamiam notabilem produceret, & sunt omnia jam parata ad nuptias vesperi celebrandas, & tentatis omnibus mediis nulla evadendi via aperitur, sed suspicio verhemens orietur alicujus criminis detecti in confessione, si femina abstinere velit à nuptiis, aut differre, dum Pontificia dispensatio obtinetur.* Hæc ille ibi suâ autoritate docens eo casu urgentissima necessitatis Episcopum posse dispensare. At si non pateat recursus ad Episcopum, quid aget Confessarius? Si quidem videat Pœnitentem laborare errore vel ignorantia invincibili, iterum taceat, dissimulet, & bonâ potius fide, quam conscientia consternatâ agere sinat, *uti ex Navarro in c. si quis autem de pœnit. d. 7. n. 83. optimè docet sæpe laudatus Sanchez cit. d. sp. 38. n. 6. post medium.* At verò, quòd si advertat, pœnitentem duci errore

vel ignoratiã vincibili, rationabiliter dubitare, vel suspicari de impedimento latente, & maximè, si etiam interroget ac consilium petat? *Ex communi doctrina*: 1. Veritas omninò aperienda. 2. Permittendum contrahere cum intentione faciendi, quantum licet. 3. Simpliciter interdicenda consummatio matrimonii tam reddendo, quàm petendo. 4. Prætendendum privilegium primi bimestris: Interea vel Romã dispensatio procurari poterit. Sed certè, crede mihi, Experientia docuit, hoc ultimum moderno tempore esse difficilissimã & periculosã praxis, O quàm invisum, & ad audiendum grave est novis maritis privilegium istud: Imò plerisque vix auditum. Quid ergo? Ecce: Eo casu urgentissimæ necessitatis Episcopum posse dispensare docuit Sanchez *supra* etiam ad contrahendum. Si ergo mora supperet, surge, curre, recurre, adjuva sororem tuam in tanto periculo trepidantem. Si mora desit, induc, ut ex tempore voveat Deo servare virginitatem suam, aut primo triduo matrimonii, juxta monitum ab Archang. Raphaële datum Tobix juniõri: Aut si longiori morã opus, primis novem diebus, in honorem novem mensium, quibus Virgo Deipara Deo gravis fuit: Vel aliquid simile sanctæ intentionis. Quidni consensum saltem permissivum à novo marito nova nupta facilè eblandiatur? Utinam non sæpè eblandirentur multa graviora, sed iniquiora! Interea, impetratã dispensatione, suavis quòque modus esse poterit, renovandi consensum. Quòdsi tibi hæc in casu aliquo non satisfaciant,

cient, consule me doctiores, Sed interim ad exemplar, quod tibi in causa matrimoniali monstratum est, discere iudicium ferre in aliis materiis & casibus consimilibus.

SECTIO III.

De Conscientia Probabili.

SUMMARIUM.

31. Conscientia probabilis ex principiis probabilibus,
32. Practicè certo dicitur & tutò sequenda;
33. Si tamen te ante operationem practicè resolves,
34. Hinc ante operationem bene; sed malè post, inquitur opinionem tibi faventem.
35. Opinionem pro libitu mutare non potes, nisi quando remanet integra.
36. Licitum est sequi opinionem verè intrinsecè probabilem.
37. Est verò illa intrinsecè probabilis quæ conformis est principiis legis.
38. Extrinsecè tantum probabilem, non licet sequi.
39. Opinio communis cuilibet tutò sequenda in praxi.
40. A communi opinione in praxi non est recedendum.
41. Quomodo auctoritas unius reddat opinionem probabilem presumptivè?
42. Dantur de eadem re duæ opiniones oppositæ probabiles & practicè veræ.
43. Ex quibus (quantum est de honestate actionis) quæ etiam minus probabilem & minus tutam sequi potest.
44. Etiam contra propriam opinionem probabiliorem & tutiorem visam,
45. Et quandoque etiam debet;
46. Ut subditus obediendo Superiori, &
47. Confessarius ut iudex in iudicio Sacramentali. Ac etiam
48. Confessarius ut Doctor in consiliis dandis.
49. Assertionis limitatio: Si auctoritas nihil obstat.
50. Quando fas est sequi probabilem in vita, etiam sequi licet in articulo mortis. Sed contrarium tutius.
51. Quando non de sola honestate sed etiam de valore actio-